

Kompország függetlensége Nyugat és Kelet között

Magyarország ma *részben* független ország. Politikában járatlan ember fülét bánthatja ez a sarkos kijelentés, hiszen, 1991. június 16-án – napra pontosan 33 évvel Nagy Imre miniszterelnök kivégzése után – Záhonynál az utolsó szovjet katona is átlépte a magyar határt, mi pedig csatlakoztunk a „szabad világhoz”: 1999 óta tagjai vagyunk a NATO-nak, 2004 óta pedig az Európai Uniónak. Ez mind igaz, de egyrészt az EU-hoz való csatlakozással önként csorbítottuk számos jogunkat – át kellett vennünk az EU jogi normáit, beeszólást engedünk költségvetésünkbe, külpolitikánkba stb. –, másrészt a függetlenségnek fokozatai vannak. Napjainkban talán csak az USA és Kína „teljesen” független. A „teljes” politikai függetlenségnek számos előfeltétele, összetevője van, a három legfontosabb a katonai és a gazdasági erő, valamint a népesség száma. Egymagában azonban egyikük sem elég sem a függetlenséghez, sem a nagysághoz. Kína a XIX. században is a világ legnépesebb országa volt, a jóval kisebb Nagy-Britannia sokkal korszerűbb hadseregével mégis megalázó feltételeket kényszerített rá az első ópiumháborúban. Mai példákat is tudunk említeni. Izraelnek mindössze nyolc millió lakosa van, ennek is csak a 75 százaléka zsidó, de van atombombája, övé a világ egyik technikailag legmodernebb hadserege, ezért legfőbb ellenségének, a hetvenhét milliós Iránnak komolyan számolnia kell vele. A kurdok száma hiába haladja meg a harmincmilliót, gazdasági és katonai erő, valamint országalkotó ideológia híján nem tudnak saját államot alapítani. A Földön Oroszországa a második legerősebb hadsereg, de gazdasága csak a hatodik legnagyobb, államalkotó orosz nemzetiségű lakossága pedig aggasztóan fogy, ennek következtében sokkal inkább ki van szolgáltatva környezetének, mint részbeni jogelődje, a Szovjetunió volt. Ezt a szükségszerűen csak futólag felvillantott kérdéskört Spinoza rendkívül lényeglátó gondolatával érdemes lezárni: „mindenkinek annyi a joga, amennyi a hatalma” (*Politikai tanulmány*, második fejezet, 8. §).

BABUS ANTAL (1960) irodalomtörténész, könyvtáros. Debrecenben végzett magyar–orosz szakon, ugyanott szerzett PhD-fokozatot. Az MTAK Kézirattárának osztályvezetője.

Mivel Magyarország se nem katonai, se nem gazdasági hatalom, és kevesen is vagyunk, az eddigi fejtegetések akár kedvünket is szeghetnék. Ha azonban történelmi távlatból, tüzetesebben vizsgáljuk függetlenségünk kérdéskörét, kiderül, hogy nem kell rögvest kollektívan a Dunának mennünk. Jelenlegi helyzetünkben nincs semmi rendkívüli. Miközben két nagyhatalom, a Habsburgok és a törökök között lavírozott, fennmaradása érdekében a magyar államnak a Mohácsi-vész után folyamatosan fel kellett áldoznia függetlensége egy részét. És nem is lavírozott rosszul, mert Adyval szólva, „lám, még mindig élünk”. Az Ady-féle kompromisszumot hol a keleti, hol a nyugati partra sodorták a történelem hullámverései, de voltak ezeknek a századoknak fényes évtizedei is. Bethlen Gábor uralkodására (1613–1629) mindenki Erdély aranykoraként tekint, jóllehet kortárs ellenfelei csak „mohamedán Gábornak” csúfolták a fejedelmet. Bethlen számot vetett a történelmi realitásokkal, és pontosan küldte az adót a Fényességés Portának, de közben gazdaságilag is, kulturálisan is felvirágoztatta Erdélyt. Ebben kétségkívül nagy szerepet játszott az is, hogy a szultánt egyedül az érdekelte, hogy a harács pontosan megérkezzen Konstantinápolyba, és kulturális, hitéleti, gazdasági kérdésekben szabad kezet adott Bethlennek. Természetesen, a törökök háta mögött Bethlen kénytelen volt a Habsburgokkal is tárgyalni és kiegyezni.

Ma részben könnyebb, részben nehezebb a helyzetünk, mint a korábbi évszázadokban. Könnyebbség, hogy bár ma is két nagyhatalmi központból, Brüsszelszelből és Washingtonból kapjuk az ukázokat, vita, nézeteltérés esetén mégsem viszik Obama elnök elé kopjára tűzve a levágott magyar fejeket. Ideológiai és kulturális kérdésekben azonban Brüsszel és Washington korántsem olyan türelmes, mint Konstantinápoly volt: nemcsak a pénzünket akarják, hanem a lelkiünket is. Ma kevesebb lehetőségünk és időnk van taktikázni, mert régen hónapokba tellett, amíg a szultán fermánja megérkezett, ellenben ma, a modern technikának hála, pár perc alatt megküldik a virtuális selyemzsinórt. Csöbörből vödörbe kerültünk volna, a hazánkból kivonult Szovjetuniótól a zsandári mentalitást is átvette a hidegháború győztese, az Egyesült Államok? (A jelenlegi kormány második embere ezt állítja.) Az USA nem olyan leplezetlenül fenyegeti és nyirbálja függetlenségünket, mint tette volt a Szovjetunió, csapatai sem állomásoznak itt „ideiglenesen”, de itt van a helytartója, itt vannak a tanácsadói, és itt vannak helyi emberei, mondhatnám zsoldosai, ügynökei. Az USA nem nyílt sisakkal harcol, rafináltabb, kifinomultabb fegyvereket vet be: látszólag független civil szervezetek tol maga előtt, de aki járatos a politikában, az felismeri, hogy a hang Jákobé, de a kéz Ézsaué. Sajnos, a tömeg ezzel nincs tisztában, és a lelkek mérnökei – pontosabban: kufárjai – a kezükben levő tömegtájékoztatói eszközökkel mesterien manipulálnak. Ha az ország miniszterelnöke úgy nyilatkozik, hogy az USA művelleti területté nyilvánította Magyarországot, s ezt még az ellenzék is elismeri, az országgyűlés elnöke pedig kijelenti, hogy nincs mit tennünk, higgadtan hátra kell dőlnünk, mert az USA azt csinál velünk, amit akar, akkor komolyan fel kell tennünk magunknak a kérdést: van-e értelme Magyarországot függetlenségéről értekezni?

Mindenképpen van, mert közben legalább levonhatjuk a történelmi tanulságokat, és törhetjük a fejünket a jövő taktikáin.

A sikeres politika egyik záloga a helyes helyzetfelmérés. Szerte a világon két nagy szellemi-politikai áramlat figyelhető meg: az egyik az egységesülés, uni-formizálódás, felolvadás, globalizálódás, a másik az ezzel ellentétes elkülönülés, önállósodás. Hallani viszont folyton csak az egységesüléséről, a globalizációról hallunk, és kevesekben tudatosul, hogy az utóbbi negyedszázadban az öreg kontinensen nyolc önálló állam született: Szlovákia, Csehország, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró, Szerbia és Szlovénia. És ez a folyamat nem ért véget. A katalánok és a skótok függetlenségi népszavazása elvérzett, a Baszkföld függetlenségéért harcoló ETA 2011-ben letette a fegyvert, de biztosak lehetünk benne, hogy egyik esetben sem ez volt a végső szó. A népek Európán kívül is keresik gyökereiket, identitásukat. Az egykori Szovjetunióból kivált, nemzeti öntudatra ébredt közép-ázsiai országok – Azerbajdzsán, Kirgizisztán, Türkmenisztán, Üzbegisztán – még cirill betűs ábécéjüket is eldobták, és visszatértek a nyugati írásmódra, a tadzsikok pedig az arab írásra.

A mi geopolitikai helyzetünk belátható időn belül nem fog változni, tehát az adott keretek között kell mozognunk. Tudomásul kell vennünk, hogy Magyarország politikai függetlenségének mértéke az erejével áll arányban, és ehhez a realitáshoz kell igazítanunk céljainkat. Függetlennnek lenni annyi, mint szabadnak lenni, és a szabadságnak nemcsak külső, intézményi előfeltételei vannak. Andrej Tarkovszkij, a XX. század egyik legnagyobb filmrendezője szerint „a szabadság lélekállapot”. Tarkovszkij az egyénről mondja ezt, de megállapítása népekre is érvényes lehet. Egy nép korlátozott politikai szabadság közepette is lehet lélekben, kulturálisan szabad. Ezt a lehetőséget kell kihasználnunk.

Napjainkban az atlantista világ leginkább tömegkultúrájával veszélyezteteti, roncsolja a magyarok és mások nemzeti értékeit. Ezt a „kultúrát” Ludwig von Bertalanffy, a magyar felmenőkkel rendelkező, világhírű osztrák biológus, a rendszerteória egyik megteremtője jellemezte a legpontosabban: „...ezen filozófia (ti. a tömegkultúráé – B. A.) szelleme áthatja a társadalmunkat, bár talán szükséges is, hogy működésben tartsa; az a filozófia, amely az embert állati természetének síkjára redukálja, gyengeelméjű fogyasztó-automatává vagy a politikai hatalmak bábójává manipulálja... [...] Az atomfegyverek mellett ez korunk nagy felfedezése: az emberiség automatává formálása, amely egyszerűen mindent »megvesz»: fogasztát, mosógépet, elnököt, atomháborút és önmegsemmisülést.”¹ Ez nem költői túlzás, a mérhető adatok ugyanerről tanúskodnak. Zbigniew Brzezinski, Carter elnök egykori nemzetbiztonsági tanácsadója is hosszan fejtegeti legutolsó könyvében, a *Stratégiai vízióban*, hogy milyen óriási károkat okoz Amerikának emberi erőforrásának képzetlensége. Amerika költi az egyik legnagyobb összeget általános- és a középiskolái tanulóira, ennek ellenére di-

1 Ludwig von Bertalanffy: *...ám az emberről semmit sem tudunk (Robots, Men and Minds)*. Bp., 1991, Közgazdasági, 20–22.

ájjai rendre a leggyengébbek között kullognak a nemzetközi felméréseken. Ezek a szerencsétlenek azok a fogyasztóautomaták, konzumidióták, akikről Bertalanffy beszél. Bár az 1960-as években Hamvas Béla még teljesen reménytelennek látta a helyzetet, a *Patmoszban* azt írta, hogy „az emberiség a felülről való életrontással szemben tehetetlen”, ma, amikor sokkal súlyosabb a helyzet, már több okunk van reménykedni. Sajátos dialektika ez: ahol nagy a szükség, ott közel a szabadulás. Világszerte egyre többen ismerik fel ugyanis, hogy a tömegkultúra uniformizálódó, elpusztítandó, beolvasztandó ellenségnek tekint minden egyediséget, minden kulturálisan független entitást. Egyre többen ébrednek rá, hogy az USA tömegkultúrájának pusztítása szellemi-kulturális cunamival ér fel. A létrontó tömegkultúra a hanyatlás, a bomlás jeleit mutatja. A feltörekvő keleti civilizációk lenézik a hedonista, énközpontú liberális ideológiát, és egyre többen térnek vissza ősi gyökereikhez. Kína hivatalosan kommunista állam, de elképesztő lendülettel építi a kapitalizmust és a piacgazdaságot, és a szakemberek szerint sikereinek titka a konfucianizmus értékeihez – rend, család, fegyelem, munka, kollektívizmus, takarékoság, tekintélytisztelet, absztinencia stb. – való visszatérésben rejlik. Nekünk és Európának sem lesz más választásunk, és már meg is indult az erjedés, ami olyan apróságokban is megnyilvánul, hogy Izland és Macedónia bezárta az összes McDonald's éttermet, az amerikai kapitalista tömegkultúra jelképeit.

Kulturális, szellemi függetlenségünket azért is kell foggal-körömmel védenünk, mert politikai függetlenségünknek is az az első és legfontosabb feltétele, hogy *akarjunk* függetlenek lenni, akarjuk megőrizni magyar identitásunkat, újra Adyval szólva, ne engedjük, hogy felolvasszon bennünket a világ kohója. Ne merüljünk el a globális masszában, hanem akarjunk és merjünk magyarok maradni. Ezen múlik a jövőnk, sőt, a létünk is. Mert hiszen csak az létezik, aki különbözik. Egy nép léte ugyanúgy önmagában érték, mint az általa beszélt nyelv. Adynál szebben, költőibben ezt lehetetlen megfogalmazni: „...a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára”. Éppen ezért legfontosabb célunk a magyar nép (etnosz) védelme, megmaradásának biztosítása kell legyen. Az egységesülő Európa eszméjétől megittasultak szemében ez a cél partikulárisnak, elavultnak, nacionalista ízűnek tűnhet, pedig magától értetődő evidencia kellene legyen. Legfőbb gondunk ma is az, hogy magyarság rohamosan fogy, s a fogyást a kivándorlás is erősíti. Nyolcvan évvel ezelőtt József Attila hárommillió Amerikába kitántorgott magyarról verselt, de ma nincs költő, aki az utóbbi években az Európai Unióban szétszóródott, a magyarság számára valószínűleg örökre elvesztett négyszáz-ezer honfitársunkat elsirassa. Fogyunk. Vigyázzunk, hogy el ne fogyjunk! Ne feledjük, hogy a népeknek is van koruk: születnek, élnek, meghalnak. Mire való már megint a nemzethalállal való riogatás? – kérdezhetik az idegen szívűek (Makovecz Imre telitalálata). A gúnyolódóktól, a kétkedőktől meg kell kérdezni, hogy hol vannak ma a kelták, hol vannak a Nagy-Britanniának nevüket kölcsönző britek? A XVIII. század óta a porosz nyelv csak szótárakban él, maga a nép

felszívódott a lengyel és német „tengerben”. Sajnos, a sort hosszan folytathatnám. A felelős írástudók napjainkban is népük védelmét tekintik elsődleges feladatuknak. A XX. század történelmét írásaival talán legerőteljesebben befolyásoló író, az orosz Szolzsenyicin a nép óvásáról („сбережение народа”) beszélt. A világ egyik, az utóbbi időben legsikeresebb népének, a zsidóságnak pedig már több ezer éve ez, a túlélés, a stratégiája, s mint Elias Canetti fogalmaz: „A túlélés perce a hatalom perce.”² Független csak élő nép lehet! Óvjuk hát népünk szellemi és fizikai egészségét! Először kórházakat építsünk, csak utána stadionokat. Legfőbb célunk a magyar etnikum fogyásának megállítása kell legyen. A globalizmus hívei elvetik a fenti okfejtést, mondván, hogy a népekben, nemzetekben való gondolkodás ideje lejárt. Olyan tekintélyes, etnocentrizmussal aligha vádolható világhírű tudós, mint Samuel Huntington azonban ezt másként látja: „világpolitikai események legfontosabb szereplői jelenleg a nemzet-államok, és a jövőben is azok maradnak”.³ Ha ezt a megállapítást elfogadjuk, nekünk is kötelességünk nemzeti problémáinkról beszélni. Miért van az, hogy nálunk ferde szemmel néznek arra, aki a magyar sorskérdéseket szóba meri hozni. Illyés Gyulától tudjuk, hogy már az 1930-as években is ez volt a helyzet: „Kassák körében beszélhettem minden nép sajátos, tehát nemzeti bajairól is, csak a magyarokéről szólni volt még ott is gyanús maradiság.”⁴ Ez a szemlélet a múlté kell legyen. Merjünk tanulni a feltörekvő ázsiai népektől, amelyek sikerének titka, hogy a közösség érdekeit az egyén érdekei elé helyezik. Nekünk is ezen az úton kell járnunk. Egyén és közösség nem kizárja, hanem erősíti egymást. Csak akkor van baj, ha az egyik túlterjeszkedik, és elnyomja a másikat. Rajtunk múlik, hogy ezt ne engedjük.

A helyes célt kitűzni sem könnyű, de még nehezebb megtalálni a megvalósításukhoz vezető utakat, eszközöket. A Ceaușescu-rendszer terrorja alatt szenvedő honfitársainak Sütő András azt a tanácsot adta az *Anyám könnyű álmot ígérben*, hogy „A fű lehajlik a szélben, és megmarad...” Ez reálpolitikai tanács, de nem panacea, nem minden korban és nem minden történelmi helyzetben érvényes. A történelemben adódnak olyan helyzetek, amikor nem lehajolni, hanem kiegyenesedni kell. Ilyen volt 1956, amikor a világ legerősebb hadseregével szálltunk szembe, és bár katonai vereséget szenvedtünk, függetlenségünket nem sikerült kivívnunk, aligha kétséges, hogy szembenállásunk meghozta a gyümölcsét. Az áldozat mindig meghozza gyümölcsét. Krisztust keresztre feszítették, „vesztett”, de a kereszténység immár kétezer éve él. Mit tegyünk tehát, milyen taktikát válasszunk? A fölösleges, értelmetlen összeütközéseket, vitákat kerülni kell. Ha az USA érdekeit szolgáló nemzetközi pénzvilág pár nap alatt 40 százalékkal meg tudta gyengíteni a rubelt, félő, hogy a forintot is tönkretudja tenni. Kerülni kell a szimbolikus politizálást, nem szabad támadási

2 Elias Canetti: *Tömeg és hatalom*. Bp., 1991, Európa, 233.

3 Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Bp., 1998, Európa, 41.

4 Illyés Gyula: *Az eligazító*. Fülep Lajos. In *Fülep Lajos emlékkönyv*. Bp., 1985, Magvető, 181.

felületet adnunk. A magyar irodalom második vonalába tartozó Wass Albertért, Tormay Cécile-ért nem érdemes ujjat húzni a liberális világhatalom véleményformálóival. Csak azt a konfliktust kell vállalni, aminek nemzeti szempontból tétje van, azt azonban mindenképpen.

Szép gondolatok ezek, mondhatja valaki, de nyílik-e, és mikor nyílik esély a megvalósításukra? Korunk egyik jellegzetessége, hogy a történelmi folyamatok rendkívül felgyorsultak. Az 1980-as években senki se mert volna még ál-mában sem arra gondolni, hogy 1991-ben a Szovjetunió felbomlik, a két Németország pedig egyesül. Az USA megnyerte a hidegháborút, és sikereitől megrészegült. George W. Bush elnök 2000-ben szinte a próféták magabiztosságával hirdette: „A nemzetünk Isten kiválasztottja, és a történelem arra ítélte, hogy az egész világ számára modellként szolgáljon.” Ha ma, tizenöt évvel később Barack Obama ezt megismételné, kinevetnék. Az USA azt hitte, hogy a győzelme örök időkre szól, a liberális kapitalizmussal véget ér a történelem. Ezt a gyermekded érzést öntötte filozófiai formába Fukuyama. Azóta negyedszázad sem telt el, és a közgazdászok ma már azon vitatkoznak, hogy hány év múlva lesz Kínáé a világ legnagyobb gazdasága, abban pedig komoly politológusok, stratégiai tervezők (Huntington, Brzezinski) között nincs vita, hogy a Nyugat és az USA rohamosan veszít befolyásából, s a jövő a Keleté. Mindenekelőtt Kínáé és Indiáé, de a „kis tigrisek”, Tajvan, Hongkong, Szingapúr, Dél-Korea is félelmetes tempóban fejlődnek. Ezt a fejlődési tendenciát a magyar külpolitika felismerte, és nagyon helyesen nyitott Kelet felé. Huntington szerint a jövőben a kulturális identitás határozza meg egy állam szövetségi és konfrontációs rendszerét. Ez nyilvánvalóan részizagság, hiszen Romániában és Oroszországban is az ortodox kereszténység a legelterjedtebb vallás, területi vitáink (Transznisztria) miatt mégsem keresik egymás szövetségét. Az államok politikáját a jövőben is elsősorban az érdek fogja meghatározni. Magyarországnak függetlensége, céljai elérése érdekében azonban mindenképpen ki kell használnia azt az előnyt, hogy a rohamosan fejlődő keleti népek rokonszenvvel fordulnak felénk, a kazahok és az azerik pedig rokonaiknak tekintenek bennünket. Félreértés ne essék, nem a török-ugor vitát kívánom felmelegíteni, nem is kívánok ebben a tudományos kérdésben véleményt mondani, egyszerűen csak egy politikai tényről rögzíték.

Nyitni kell a Kelet felé, azt azonban nem szabad elfeledni, hogy Amerika és a Nyugat a szövetségeseink, a zsidó-keresztény vallási-kulturális gyökereink közösek, életmódunk, világlátásunk hasonló. Azt se veszítsük szem elől, hogy bár az USA (és a Nyugat) folyamatosan veszít befolyásából, még továbbra is világelső, és Magyarország sorsát még sokáig az atlanti tömb fogja meghatározni, ehhez kell igazodnunk. Létérdekünk, hogy a feszültségek ellenére Amerikával jó viszonyt ápoljunk. A jövőbe mutató jelekre azonban figyelni kell, és ezek azt sugallják, hogy kompszágnak vélhetően hamarosan Kelet felé kell elmozdulnia.